Published on *Melano.hu* (https://www.melano.hu)

Nem csak mi vagyunk babonásak

Létrehozás: 04/05/2016 - 21:52
Szerző: Aranyi Péter
[1]
Tatiana Jefremova, az ELTE mari lektora már több mint egy évtizede él Magyarországon. Számára szívügy a mari kultúra népszerűsítése és szinte minden finnugoros rendezvényen ott van.
Kapcsolódó cikkek:
Nagyobb képviseletet szeretnének finnugor rokonaink [2]

Tatiana Jefremova április 14-én az egyik jelenlegi Finnugor Kulturális Fővárosban, Iszkaszentgyörgyön tart előadást a mari kultúráról és nyelvről. Ebből az alkalomból beszélgettem vele az ELTÉ-n. A kulturális egyezőségek és különbségek mellett arra is kerestem a választ, hogy milyen helyzetben vannak jelenleg a marik, hiszen az udmurtok és a csuvasok szomszédságában élő finnugor rokonaink sorsáról sajnos vajmi keveset hallani a hazai sajtóban. Az ELTE lektora természetesen arról is beszámolt, mi az ami elsőre nagyon furcsa volt bennünk, magyarokban.

Aki hallgatta a 2012-es Finnugor Világkongresszus CD-jét, annak bizonyára ismerős lehet a hangod. Mesélj kérlek egy kicsit arról, hogyan kerültél Magyarországra, illetve arról, hogyan kerültél kapcsolatba a finnugor nyelvekkel?
A Mari Köztársaság fővárosában, Joskar-Olában születtem és itt is szereztem meg alapfokú tanulmányaimat. Ezt követően egy évig tanultam a Mari Állami Egyetemen, majd értesültem egy pályázatról, mely lehetőséget biztosított magyarországi tanulmányokra. A kezdeményezés célja az volt, hogy lehetővé tegye az oroszországi finnugor népek magyarországi tanulását, illetve, hogy a megszerzett tudással később segíthessék az Orosz Föderáció területén élő finnugor népek fejlődését. Budapesti tanulmányaimat a Balassi Intézetben kezdtem, ahol egy évet töltöttem el, majd négy évig az ELTÉ-n tanultam, később pedig meghívtak az egyetem Finnugor Tanszékére mari nyelvet tanítani. Már 12 éve élek itt és számomra evidens volt, hogy nyelvtanár legyek, hiszen a szüleim nyelvészek. Nem azt mondom, hogy ez volt a gyerekkori álmom, de mindig is olyan dologgal szerettem volna foglalkozni, ami összefügg a mari nyelv használatával és a finnugor világgal. Édesanyám mari nyelvet tanított egy mari tanári egyetemen, édesapám pedig egy kutatóintézetben dolgozott nyelvészként. Mindig érdekelt a finnugor nyelvészet, de leginkább a mari nyelv tanításával szerettem volna foglalkozni.

Hány finnugor nyelvet beszélsz a marin és a magyaron kívül?
Korábban érdekelt az udmurt nyelv, de foglalkoztam még a finnel, valamint a komi-permjakkal is. De tanultam még hantiul (osztják) is. Itt, az egyetemen sok finnugor diákkal találkozhatok, ezért mindig van lehetőségem gyakorolni azokat a nyelveket, amelyeken már valamennyire meg tudom érteni magam.

"A mari szó - a nép belső elnevezése - a nyelvészek véleménye szerint iráni eredetű jövevényszó. Jelentése 'ember, férfi, férj'. Ezek a jelentések mind a mai napig fennmaradtak (...). A marik másik

úgynevezett külső elnevezése, a cseremisz az orosz nyelv közvetítésével került használatba."
(Margarita Kuznyecova, Finnugor Kalauz)

Sajnos a hazai médiában keveset hallani a finnugor rokonaink aktuális helyzetéről. Mi a helyet most a marikkal?

A marikra is igaz az, ami a többi Oroszországban élő finnugor népre, hogy nagyon erős az asszimiláció. Ennek ellenére a marik a többi finnugor néphez képest szerencsés helyzetben vannak. A mari nép a népszámlálási adatok szerint jelenleg több mint félmillió főből áll (685 852 fő). Az össznépesség legalább 67 százaléka beszéli a mari nyelvet, ennek köszönhetően olyan nemzet vagyunk az oroszországi finnugor népek között, akik törekednek nyelvük és kultúrájuk megtartására. Ez talán annak is köszönhető, hogy a Mari Köztársaságban az urbanizáció nem olyan ütemben zajlik, mint a többi finnugor népnél. Ugyanakkor az asszimilációs folyamatokkal szemben egyre erősebb az igény a marik között a kultúra és a nyelv megtartására. A fiatalok között például sok alulról jövő kezdeményezést látni, melyekből látszik, hogy igyekeznek valahogy ápolni a mari kulturális értékeket, illetve a nyelvet. Személy szerint ismerem azokat az embereket, akik rádióban és újságokban dolgoznak nálunk és tudom, hogy ők ezt annyira komolyan veszik, hogy a családjukban is mari nyelven nevelik a gyermekeiket.

Tatiana Jefremova, az ELTE mari lektora már 12 éve él Magyarországon

Annak ellenére, hogy néha tiszta orosz környezetben kell ezt megvalósítani…

Sajnos nem minden olyan egyszerű, ahogy elsőre tűnik. A Mari Köztársaság parlamentje nem képviseli hatékonyan a mari érdekeket, nem beszélve arról, hogy eleve kevés mari tagja van a parlamentnek. Ott van a Mari Társadalmi Tanács is, mely tulajdonképpen egy civil szervezetnek. Az

egyetlen hiteles szervezetnek a Mari Egyesület tekinthető, mely sajnos nem tud hatékony lenni, mert nem jut hatalmi forrásokhoz, ezáltal nem képesek a mari nép valódi érdekeit érvényesíteni.

És akkor ott van a mezei és a hegyi marik közötti ellentét.
Igen, jelenleg is beszélhetünk erről. Ez nagyon korai időkbe nyúlik vissza, amikor a hegyi marik először csatlakoztak az orosz fejedelemhez. A legenda szerint az ő vezérük ment először Rettegett Iványhoz és kérte, hogy a marik az orosz államhoz csatlakozzanak annak érdekében, hogy népük fennmaradhasson. A mezei marik ezt másképp látták, ők összefogtak a Kazár Fejedelemséggel. Emiatt a hegyi és a mezei marik között rengeteg ellentét volt. Mostanában ez inkább nyelvi és kulturális különbségekben mutatkozik meg. Amikor például az ’50-es és ’60-as években egy hegyi és egy mezei mari találkozott, akkor azért próbáltak mari nyelven beszélni egymással, de mostanában rögtön átváltanak oroszra.

Ennyit változott volna a nyelv?
Nem, inkább a viszonyulás. Nagyon erős az orosz nyelvi asszimiláció, ezért az orosz nyelv inkább komfortosabbnak tűnik számukra. Fontos megjegyezni ugyanakkor, hogy a nyelvi és kulturális különbség mindig is jelen volt a hegyi és mezei marik között. Egymással szembeni tartózkodóbb attitűd részben ezzel, részben pedig a korábban említett történelmi-politikai okokkal magyarázható. Az, hogy mostanában a hegyi és mezei marik inkább oroszul beszélnek egymással arról tanúskodik, hogy tényleg nagyon erős az orosz asszimiláció, egyenesen könnyebb oroszt használni, mint megpróbálni megérteni egymást mariul. Másrészt viszont ez azt is jelzi, hogy nem próbálnak felépíteni egy közös mari identitást, hanem inkább erősítik az orosz nyelvhasználatával a hegyi és mezei identitás közti távolságot.

Ezek szerint akkor nem csak a magyar nép megosztott…
Igen, de ennek ellenére nagyon sok mezei és hegyi mari vegyesházasságról tudok. Példának ott van az én édesanyám és édesapám is, de vannak keleti mari rokonaim is, akik Baskíriában élnek. Azok a keleti marik, akik most ott élnek, még a XVIII. századtól kezdtek áttelepülni oda. Amikor azonban kijelölték a Mari Köztársaság határait, akkor –elképzelhető, hogy szándékosan – nem vették figyelembe az etnikai megoszlást, ezért sok mari határon kívül maradt. Ez jelentős mértékben hatott a mari nép sorsára, sokan közülük nagyon gyorsan asszimilálódtak. Különösen azok, akik oroszok által lakott megyékben laknak. Például a Kirovi, vagy Nyizsegorodi megyében.

És miben hisznek most a marik?
A keleti marik, tehát azok, akik jelenleg Baskíriában élnek, még mindig az ősi, természetközpontú mari vallást tartják magukénak. E szerint a politeista felfogás szerint minden természeti jelenségnek van saját szelleme. A mezei mariknak jelentős része még gyakorolja a pogány vallást. Az édesapám például olyan területről származik, ahol kimennek a természetbe és különböző szertarásokon állatokat, kenyeret, italt, kendőket, gyertyát vagy pénzt áldoznak az isteneknek. Ha viszont a marik által lakott nyugati területekre megyünk, akkor azt mondhatjuk, hogy ott már a XIX. században lezajlott az ortodoxra történő áttérés.

"A mari tánchagyománnyal közvetlenül már az MTA Zenetudományi Intézetének munkatársaként 1985-ben ismerkedtem meg, amikor a Duna menti folklórfesztivál vendégeként egy mari táncegyüttes jött Magyarországra. Munkatársaimmal együtt napokig faggattuk a kedves mari fiatalokat, s rögzítettük filmre, magnószalagra az általuk ismert dalokat, táncokat és egyéb folklór műfajok anyagát. Ezek az első közvetlen táncélmények meglepő hasonlóságot mutattak a mi legegyszerűbb formakincsű, somogyi kanásztáncunkkal és az ehhez hasonló, eszköz nélküli ugrós, illetve eszközös pásztortáncainkkal" (Forrás: Felföldi László, Finnugor Kalauz)

A mari hiedelem világban mai napig megtalálhatók mitikus elemek.
Véleményem szerint a marik még mindig jobban hisznek a sorsszerű dolgokban, vagy akár az álmok

jelentésében. Úgy látom, hogy a magyaroknál sokkal több a racionalitás, igaz ez a mitikus világnézet mostanában inkább ezoterikus formában jelent meg újra, míg nálunk ez nemzedékről nemzedékre öröklődött át teljesen természetes módon. Éppen ezért nagyon meghatott, amikor az István, a királyban először meghallottam a Sámán dalát.

Mi az, amit a legnehezebben szoktál meg Magyarországon?
Nehéz visszaemlékezni, mert sok idő eltelt már a kulturális sokk óta. De például a mi kultúránkból a találkozáskor alkalmával adott puszi teljesen hiányzik, nálunk esetleg ölelésről lehet szó ilyen esetben. Ezt nagyon nehéz volt megszokni az elején. Ami furcsa volt még, hogy itt többen lazábban veszik a dolgokat: belefér egy pici késés, egy picit pontatlanság, de a mariknál ez másképp van. Nyilván ez a gazdasági helyzetből, főleg a falusi életmódból fakad. Nálunk talán fontosabb, hogy mindent időben és pontosan csináljunk.

Jól gondolom, hogy marik szemérmesebbek?
A marik nagyon szemérmesek és kicsit visszahúzódóak is. Nekem el kellett fogadni, hogy Magyarországon bármiről lehet csevegni. Szokták mondani, hogy a marik nem sokat beszélnek, hogy a marik kicsit olyanok, mint a finnek. De például, ha vendégségbe mész, akkor nagyon vendégszeretőek és barátságosak tudnak lenni. Persze sokkal több idő kell ahhoz, hogy elfogadjuk a másik embert. Egy másik a dolog a mentalitásról: az első finnugrisztikás órámon szóba került a hantik (osztjákok) és a manysik (vogulok) között fennmaradt medve-kultusz, amelynek része, hogy a medvevadászat alkalmával beviszik a házba a fejét és a bundáját, majd feldíszítik azt. Ezt követően táncolnak és énekelnek neki. Ennek kapcsán inkább negatív reakciókat tapasztaltam, ami azért furcsa, mert nálunk, mariknál a természet van a középpontban. Bevallom, akkor nagyon meglepődtem a magyar diákok reakcióin.

Ezek szerint a marik is babonásak?
Természetesen, sőt! Nekem az anyukám mindig mondta, hogy nem szabad reggel énekelni, vagy nem szabad túl sokat nevetni, mert akkor biztosan sírni fogsz. Este nem szabad takarítani, mert ha kivisszük a szemetet, vagy bármi mást, akkor kivihetjük a szerencsénket a házból. Mi, marik nagyon hiszünk az álmokban: én például napi szinten beszélem meg édesanyámmal, hogy mit álmodtam. Emellett, ha valaki halat lát álmában, akkor pénzhez jut, ha pedig gyereket, akkor könnyedén megbetegedhet.

Mi van akkor, ha egy mari fiúnak megtetszik egy másik mari lány, hogyan kéri meg a kezét?
Ez nagyon univerzális lett. Ez inkább azoknál van, akik hagyományos mari esküvőt tartanak. A nagyszüleim generációja ugyanakkor még másképp élte meg az udvarlást. Nagymamám egyszer mesélte, hogy kislánykorában szerelmes volt egy fiúba, ezért elfutott a másik faluba, ahol a fiú lakott és megleste őt a fiú tudta nélkül. Akkoriban a szülők jobban beleszólhattak a párválasztásba, ma már ez jóval szabadabb.

Mari táncosok az észtországi Obinitsában

Nekünk, magyaroknak szinte csak a videómegosztó portálok állnak rendelkezésre, hogy a mari népzenét élvezhessük.
Ez természetes módon megőrződött: egyrészt ha megnézünk egy tradicionális mari esküvőt, azt érezhetjük, hogy ezek azok a szokások, amelyekben valóban megmutatkozik a mari lélek. Másfelől viszont ez egy olyan eszközzé vált, mellyel folkorizálják és konzerválják a kultúrát. A szovjet időkben tulajdonképpen csak a folklór volt az egyetlen engedélyezett dolog, a nép csak ebben élhette ki saját identitását. Van ugyanakkor ennek egy olyan veszélye is, hogy a mariknak az a hamis képzete támadhat - látva a táncosokat és énekeseket -, hogy minden rendben van. Ez nem igaz, mert a leglényegesebb dolgokra, például a nyelvoktatásra az iskolában és az egyetemeken nincs lehetőség. Hiányzik a valódi autonomitás és tulajdonképpen csak ezek a folklorisztikus elemek vannak meg, amelyek fals képzetet adnak a mariknak jelenlegi helyzetükről.

Hol tanulják meg a mari gyerekek az anyanyelvüket? Csak a szülőktől, vagy azért az iskolában is van erre lehetőség?
A mari falvakban az alsó osztályokban még anyanyelvünkön tanítanak, de ez csak a tanároknak köszönhető, mert a tankönyvek oroszul vannak, illetve az oktatás hivatalos nyelve is orosz. A tanárok azért, hogy könnyebben menjen az oktatás, inkább saját anyanyelvükön tanítják a tantárgyakat. A felsőbb osztályokban viszont teljesen oroszra váltanak. Ilyenkor már csak a mari nyelvet és az irodalmat tanulhatják az anyanyelvünkön. A nem mari falvakban, ahol a marik kisebbségben vannak, kizárólag orosz nyelven folyik az oktatás. Ugyan van 1-2 óra hetente, ami a mari nyelvoktatásra fordítható, azonban a marit, mint idegen nyelvet oktatják. Most nálunk az a szomorú nyelvi helyzet áll fenn, amelyben a mari nyelvre egyáltalán nincs szükség a társadalmi érvényesüléshez, vagy a sikeres karrier megvalósításához. Ha a szülők lemondanak a mélyebb szintű mari nyelvtanításról, akkor több

idő juthat más, például érettségi tantárgyakra. Így a szülő, jót akarva a gyereknek, hogy jól sikerüljön az érettségije, inkább lemond a mari nyelvről.

Video of Садова Марина - У ий дене! С Новым Годом!

Szerkesztőségünk nagy kedvence lett Marina Szadova

És mi a helyzet a médiával?
Vannak mari hírműsorok, ezek azokban maximum másfél-kétórásak lehetnek. Sajnos főként csak reggel kilenckor láthatók, amikor már mindenki munkában van. A Mari El Rádió ugyanakkor majdnem 24 órás közvetítést ad. A fiatal csapat viszont annyit dolgozik és annyira kreatívan áll rádiózáshoz, hogy az elmúlt időben jelentős mértékben tudták növelni az érdeklődést a mari nyelv iránt. A könyvek tekintetében inkább gyermekkönyvekről és szépirodalomról beszélhetünk. De vannak természetesen internetes és print újságok is, tehát ilyen szempontból nem állunk rosszul.

Általános tendencia, hogy a népművészet világszerte elsorvadóban van, inkább kirakatjelleget ölt. Turistacsalogatásra használják és elveszti valódi önkifejező funkcióját. Félek attól, hogy ez a mariknál sincs másképp.
Sok hagyományos népi foglalkozás eltűnőben van. Ami megmarad, az a hímzés. Ez leginkább a folklór együttesek köszönhető, hiszen a különféle fellépésekhez kellenek a szép, tradicionális ruhák. Talán még most is jellemző a kosárfonás, viszont a kovácsokból már egyre kevesebb van mifelénk. Igaz, a XVI – XVII. században olyan törvényt adott ki az orosz cár, melyben megtiltotta a mariknak a kovácsmesterség, mint szakma űzését, mert attól félt, hogy a marik esetleg fegyvereket készítenének és fellázadnának. Emiatt eleve kevés mari kovács volt. Persze, jelenleg azért akadnak közöttünk olyanok, akik tradicionális mari hangszerek, mint például a kantelefelék, vagy dudák készítésével foglalkoznak. A művészet terén az etnofuturizmusról beszélhetünk, mely egy olyan mozgalom, melyben mari festők is részt vesznek.

Vannak még marik Magyarországon?
Én személyesen öt marit is ismerek, akik itt élnek. Ők Magyarországra főként finnugor programokon keresztül kerültek ide.

Milyen terveid vannak a jövőre vonatkozóan?
Terveim között szerepel, hogy befejezzem a disszertációmat a mari-orosz kétnyelvűségről. Illetve nagyon sok olyan ötletet kaptam itt a nyelvi anyagok fejlesztésével kapcsolatban, amit később szeretnék otthon megvalósítani.

Végezetül áruld el, hogyan tud most leginkább segíteni egy átlag magyar a mariknak?
Az erkölcsi támogatás, így pusztán a marik iránt tanusított érdeklődés nagyon fontos számunkra. Azok a finnugoros diákok, aki innen kilátogatnak a Mari Köztársaságba, mindig sztárokká válnak nálunk, mert elmondhatatlanul jól esik nekünk, hogy érdeklődnek irántunk. Ez segít a marikkal megértetni, hogy nyelvünk értékes, hogy érdemes energiát fektetni nyelvünk ápolásába.

Iszkaszentgyörgy meghívója az eseményre:

Közös, finnugor eredetű mari-magyar szavak a teljesség igénye nélkül (először mari, utána magyar):

kö – ki
mo – mi
lem – lé (mint halászlében, tehát levest jelent)
kü – kő
kol – hal
vür – vér
tele – tél
u – új
revezs – ravasz (jelentésváltozás történt a magyarban, mariban ez rókat jelent)
kül-esh – kell (-esh a mariban személyrag, itt tehát csak a szó a fontos)
mus – mos
il-a – é
vüt - víz
vuj - fej

Tags:
finnugor [3]
interjú [4]
Magyarország [5]
Színes:
Interjú [6]
Panoráma:
Finnugor [7]

Forrás webcím: https://www.melano.hu/nem_csak_mi_vagyunk_babonasak

Hivatkozások
[1] https://www.melano.hu/sites/default/files/articles/elte_tatiana_0.jpg
[2] https://www.melano.hu/nagyobb_kepviseletet_szeretnenek_finnugor_rokonaink
[3] https://www.melano.hu/tags/finnugor
[4] https://www.melano.hu/tags/interju
[5] https://www.melano.hu/tags/magyarorszag
[6] https://www.melano.hu/szines/interju
[7] https://www.melano.hu/panorama/finnugor